

MƏKTƏBƏQƏDƏR MÜƏSSİSƏLƏRDƏ MUSİQİ TƏRBIYƏSİ PROBLEMLƏRİ

Arifə Qəribova

ADPU-nun dosenti

E-mail: qaribova.arifa@gmail.com

Təhsil sahəsində gedən inkişaf prosesi onun məzmununun dünya standartlarına uyğunlaşdırılmasını, milli və ümumbəşəri dəyərlərə, xalqımızın tarixinə, mənəviyyətinə, milli ənənələrinə uyğun şəkildə qurulmasını tələb edir. Artıq təhsil sisteminin bütün mərhələlərində struktur islahatları aparılmış, yeni tipli təhsil müəssisələri yaradılmış, təlimin məzmunu yenilənmiş, müasir tələblərə cavab verən standart, proqram və dərsliklər hazırlanmış, xeyli elmi-metodik ədəbiyyat çap olunmuşdur.

Bildiyimiz kimi, təhsil sisteminin bünövrəsini məktəbəqədər təhsil təşkil edir. Ölkəmizdə məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində uşaqların təlim və tərbiyə məsələləri həmişə dövlətimizin diqqət mərkəzindədir. Gənc nəslin hərtərəfli inkişafında və şəxsiyyət kimi formalaşmasında məktəbəqədər müəssisələrin üzərinə daha böyük məsuliyyət düşür, çünki gələcək cəmiyyətdə yaşayacaq vətəndaşların bir şəxsiyyət kimi formalaşmasının, hərtərəfli inkişafının əsası məhz məktəbəqədər illərdə qoyulur.

Uşağın bir şəxsiyyət kimi hərtərəfli inkişafı üçün onun estetik cəhətdən formalaşması, yüksək bədii zövqə və mədəni vərdişlərə yiyələnməsi əsas şərtlərdən biridir. Uşaqların tərbiyasinə xidmət edən estetik tərbiyənin qüvvətli təsir gücünə malik vasitələrindən biri də musiqidir. Bu mühüm məsələ ilə əlaqədar görülən işin əsas ağırlığı uşaq bağçalarının üzərinə düşür.

Məktəbəqədər müəssisələrdə aparılan təlim-tərbiyə işlərinin səviyyəsinin yüksəldilməsi, xüsusilə musiqi məşğələlərinin keyfiyyətinin hər vasitə ilə təkmilləşdirilməsi bu gün qarşıda duran əsas vəzifələrdəndir. Bu vəzifələrin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi musiqi məşğələlərinin yeni məzmununda aparılmasını, ona xidmət göstərən əyani və metodik vəsaitlərin hazırlanmasını, musiqi alətləri, habelə texniki vasitələrin gücündən bacarıqla istifadə olunmasını tələb edir.

Uşaq bağçalarında keçirilən musiqi tərbiyasini düzgün qurmaqla uşaqlarda musiqiyə marağı vaxtında tərbiyə edib, istiqamətləndirmək mümkündür. Uşaq bağçalarının bir qisminə musiqi rəhbərləri fəaliyyət göstərir. Onların xeyli hissəsi bu vacib

məsələnin öhdəsindən layiqincə gələ bilmir. Zənnimizcə, bunun başlıca səbəblərindən biri məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində çalışan musiqi rəhbərlərinin əksəriyyətinin məşğələlərdə səmərəli və müasir iş metodlarından istifadə etməməsi, uşaqların musiqi zövqlərinin inkişafına kömək göstərəcək musiqi nümunələrindən, musiqili-didaktik oyunlardan bəhrələnmə bilməmələridir. Nəticədə, uşaqlar proqramın tələbinə uyğun musiqi savadına yiyələnmə bilmirlər. Buna görə də məktəbəqədər müəssisələrin üzərinə daha böyük məsuliyyət düşür.

Musiqinin əvəzsiz rolu uşaqların tariximizə, milli adət-ənənələrimizə məhəbbət ruhunda tərbiyə edilmələrindədir. Musiqi tərbiyəsi uşaqların bədii zövqünün formalaşmasında əhəmiyyətli rola ma-

likdir. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələri mənəviyyəti zəngin, mədəni səviyyəsi və bədii zövqü yüksək olan, varlığın estetik keyfiyyətlərini - musiqini, sənət əsərlərini həssaslıqla qavrayıb, gözəl bədii zövqə yiyələnməyi bacaran şəxsiyyətlər yetişdirməlidir. Yüksək zövqlü kamil gənclərin hazırlığı ailədən başlasa da, sistemli şəkildə bünövrəsi məktəbəqədər müəssisələrdə qoyulur. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar gerçəkliyin musiqi əsərlərində necə əks olunduğunu dərk etdikdə onların gözəllik haqqında təsəvvürləri daha da təkmilləşir.

Məktəbəqədər müəssisələrdə uşaqların musiqi tərbiyəsinin təşkilində Azərbaycan musiqisi müstəsna imkanlara malikdir. İncəsənətin başqa növləri kimi musiqi də ətraf aləmi əks etdirir, cəmiyyət, həyat barədə musiqi dili ilə söhbət açır.

Azərbaycan musiqisi çoxəsrlik tarixə malikdir. Xalqımızın tarixi boyu sevdiyi mahnılar, rəqslər, onun həyatı, əməyi və məişəti ilə bağlıdır. Bu mənada, istər xalq musiqisi, istərsə də bəstəkarlar tərəfindən yaradılmış əsərlər mənəvi sərvətimizin qiymətli tərkib hissəsidir. Musiqimiz öz milli zəmini üzərində yüksəlmiş, qabaqcıl dünya mədəniyyətinin ən gözəl ənənələrindən bu və ya digər dərəcədə bəhrələnmiş, daha da inkişaf edərək müasir şəklini almışdır. O, öz incəliyi ilə eyni zamanda dünyanın mütərəqqi musiqi mədəniyyəti xəzinəsini də zənginləşdirib.

Milli musiqi nümunələrində xalqın yüksək mənəviyyəti, arzu və istəkləri, ümidi, gələcəyə inamı, əhval-ruhiyyəsi tərənnüm edilir. Belə zəngin tərbiyəvi imkanlara malik Azərbaycan musiqisi, şübhəsiz ki, məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda gözəl hisslər yaradır, nəcib mənəvi keyfiyyətlər aşılayır, nəticə etibarilə onlarda bədii zövqün təşəkkül tapıb, formalaşmasına imkan verir. Uşaq bağçalarında çalışan musiqi rəhbərlərinin və tərbiyəçilərin xeyli hissəsi bu vacib məsələnin öhdəsindən gələ bilmir. Nəticədə, uşaqlar proqramın tələblərinə müvafiq musiqi savadına yiyələnmirlər.

Müasir uşağın psixi inkişafının xüsusiyyətlərinin musiqi incəsənətinin inkişaf xüsusiyyətləri ilə müqayisə etsək, bir neçə prinsiplə müddəalar formalaşdırmaq mümkündür:

- şəxsiyyətin sosial tələbi haqqındakı psixoloji anlayış, musiqi incəsənətində ictimai faktorun rolu barədə musiqi-estetik anlayışda olduğu kimi, pedaqoji, psixoloji və musiqi elmlərinin vahidliyini əks etdirir;
- müasir psixologiya musiqinin emosional qavranılmasını təfəkkürlə vəhdətdə götürür;
- emosionallıq və şüurluluğun vəhdəti musiqi incəsənətinin əsasını təşkil edir;
- uşaq şəxsiyyətinin inkişafında emosiyalar onların həyatında hadisələrin dəyərləndirilməsi kimi büruzə verilir.

Musiqidə də müxtəlif emosiyalar ifadə olunur. Həmin emosiyalar yaradılan əsərdə sənətkarın həyatı hadisələrə münasibətinin, onun ideya mövqeyinin ifadəçisidir. Böyük təsir gücünə malik musiqi məktəbəqədər yaşlı uşaqların hiss və duyğularına hakim kəsilir, onları gələcək həyata hazırlamaqda möhkəm təməl rolunu oynayır. Bu baxımdan Azərbaycan musiqisinin imkanları daha böyükdür.

Uşaqlarda əsasən estetik zövqü yaradan iş musiqi məşğələləridir. Bu eyni zamanda bütün kollektivi nəzərdə tutan təşkilədiçi təhsildir. Təhsil formasının da öz müsbət cəhətləri vardır. Uşaqlar həm tərbiyəçinin, həm də yoldaşlarının göstərdiyini həm görür, həm də eşidir. Belə məşğələlər zamanı onlarda kollektivçilik, yoldaşlıq və qarşılıqlı əməkdaşlıq hissi yaranır. Məşğələlər 3 növdə olur: frontal məşğələlər, ayrı-ayrı qruplarda məşğələ, fərdi məşğələ.

Musiqi-estetik baxımından musiqi təliminin məqsədini belə müəyyən etmək olar:

- məktəbəqədər yaşlı uşaqların hərtərəfli inkişafında musiqi məşğələləri üzrə işin səmərəli təşkili;
- musiqi incəsənəti sosial hadisə olub, böyüməkdə olan gənc nəslin inkişaf etmiş şəxsiyyət kimi formalaşmasında mühüm rol oynayır;
- musiqi mədəniyyətinin yaradıcı əsasını klassik musiqi, xalq incəsənət nümunələri və müasir musiqi təşkil edir.

Müasir musiqi pedaqogikasında musiqi təliminin yekun məhsulu, nəticəsi musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılması olduğundan və bu prosesdə qavrama, emosionallıq kimi psixoloji anlayışlardan istifadə edildiyi üçün musiqi təliminin məqsədi də pedaqoji baxımdan vəhdət şəklində əsaslandırılmalıdır.

Uşaqlarda milli musiqimizi, müasir musiqini dinləmə, ondan zövq alma vərdişi yaranarsa, musiqi anlama, onu qiymətləndirmə bacarığı inkişaf edərsə, sadə musiqi janrlarını fərqləndirə bilərlərsə, musiqi tərbiyəsinin əsası elmi şəkildə qoyulur.

Uşağın məktəbə hazırlanması problemi həmişə pedaqoqların, psixoloqların, metodistlərin, həkimlərin, loqopedlərin diqqətini cəlb etmişdir. Bu isə məktəbə-qədər dövrdə uşaqların sağlamlı-

ği, nitqi, əqli və fizioloji hazırlığı, onların psixologiyasında baş verən nöqsan və çatışmazlıqlarla bağlıdır.

Uşağın məktəbə hazırlanması təhsil sisteminin əsas məsələsidir. Bu mərhələni lazımi səviyyədə keçməyən uşaq 1-ci sinifdə təlim prosesində müvəffəqiyyət qazana bilməz. A.Məmmədova "Uşaq bağçalarında beşyaşlıların məktəbə hazır-lanması" kitabında yazır ki, uşağın məktəbə hazırlanması ümumpeдагоji problem kimi iki cəhətdən qiymətləndirilmişdir: "Uşaq məktəbə hazırlanarkən müxtəlif təlim əməliyyatlarını yerinə yetirmək: sual vermək, suala cavab vermək, dinləmək, anlamaq, müqayisə etmək, tutuşdurmaq, mücərrədləşdirmək, ümumiləşdirmək və əqli nəticə çıxarmaq kimi ümumpeдагоji keyfiyyətlərə yiyələnməlidir." (1.13)

Məşğələ zamanı öyrənməyə maraqlı göstərməyən uşağın fəal işləyəcəyinə, öz qüvvəsini, iradəsini səfərbər edə biləcəyinə ümid bəsləmək olmaz. İ.A.Məmmədova uşağın məktəbdəki müvəffəqiyyətinin bağça yaşı dövründə məktəb təliminə necə hazırlaşmasından asılı olduğunu göstərərək qeyd edir ki, məktəb təliminə sistemli hazırlıq işini orta qrupdan başlamaq və onu proqram tələblərinə uyğun şəkildə təşkil etmək, məktəbə hazırlıq qrupunda surətləndirib tamamlamaq lazımdır.

İnsan ömrünün 5 yaşadək olan dövrünün "qızıl dövr" adlandırıldığı nəzərə alınarsa, görkəmli pedaqoq, psixoloq, fizioloqlar bu yaşda uşaqların təlim əməyinə hazır olduqlarını qeyd edirlər. Böyük alim,

psixoloq L.S.Viqotski məktəbəqədər yaşın ikinci mərhələsində birinci mərhələyə nisbətən təlimin kəskin fərqləndirilməsini məsləhət görürdü. Beş yaşınadək uşağın nitqi yaranır, ana dilində sərbəst danışa bilir və vacib icbari, ciddi əmək fəaliyyəti kimi təlimə cəhd göstərir.

Məktəbəqədər müəssisələrdə musiqi tərbiyəsi təhsilin ümumi sistemində ilkin pillə olub uşaq şəxsiyyətini formalaşdırmaq, bağça yaşlı uşaqların musiqi tərbiyəsini təkmilləşdirmək kimi mühüm vəzifəni həyata keçirir. Bu vəzifələrin reallaşdırılması işində musiqi ən qüdrətli vasitələrdən sayılır. Böyük təsir gücünə malik musiqi məktəbəqədər yaşlı uşaqların hiss və duyğularına hakim kəsilir, onları gələcək həyata hazırlamaqda möhkəm təməl rolunu oynayır.

Beləliklə, uşaqların şəxsiyyət kimi formalaşmasında estetik tərbiyənin, xüsusilə də musiqi tərbiyəsinin çox böyük əhəmiyyəti vardır. Musiqi uşaqların daxili aləmini zənginləşdirir, onların əxlaqi, əqli qabiliyyətini və təfəkkürünü inkişaf etdirir. Görkəmli Rusiya alimi, Tatyana Çerniqovskaya dünyanın qabaqcıl ölkələrində aparılan tədqiqatlara əsaslanaraq, belə fikrə gəlmişdir ki, uşaq yaşlarından musiqi ilə məşğuliyət insanın gələcəkdə istənilən peşə və elm sahəsində uğurlar əldə etmək üçün çox mühüm vasitədir, çünki belə insanın beynində çoxsaylı qeyri-adi neyron əlaqələr əmələ gəlir və bunun nəticəsində belə insan qeyri-standart, yaradıcı düşüncəyə malik olur. Bu isə ona istənilən situasiyada çıxış yolunu, məsələnin qeyri-standart həllini tapmağa imkan verir. ❖

Ədəbiyyat:

1. Мəммədova А. Уşaq bağçalarında 5 yaşlıların məктəбə hazırlанması. Баки, 2007. 159 səh.
2. Мəммədova İ.А. Азəрбајсан муѕиқисинин бөүк мəктəбəқədər яşı уşақларин бəди зөүқүнүн инкиşафинə тəѕири, диссертасија, Баки, 1994. 165 səh.
3. Вьготский Л.С. Психология искусства. Москва, "Искусство", 1986. 573 səh.
4. https://www.pryamaya.ru/tatyana_chernigovskaya

Резюме

Арифа Гарибова

ПРОБЛЕМЫ МУЗЫКАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

В статье раскрывается значение музыкального воспитания дошкольников в их всестороннем развитии и формировании как личности. Также для достижения этих целей говорится о роли эффективной и современной организации музыкальных занятий с учетом психологических особенностей детей.

Ключевые слова: дошкольное образование, музыкальное воспитание, национальная музыка, эмоции, чувства, эстетический вкус

Summary

Arifa Garibova

PROBLEMS OF MUSIK EDUCATION IN PRESCHOOL INSTITUTIONS

The article reveals the importance of musical education of preschool children in their comprehensive development and their formation as individuals. Also, to achieve these goals, the role of an effective and modern organization of musical studies, taking into account the psychological characteristics of children, is discussed.

Key words: preschool education, musical education, national music, emotions, feelings, aesthetic taste